

Učešće mladih u demokratskom životu

Analiza stanja

Evropska povelja o učešću mladih u lokalnom i regionalnom životu definiše aktivno učešće kao pravo mladih da učestvuju u životu društva, a obavezu društva (različitih subjekata) da obezbijedi prostor, sredstva, prilike i podršku mladima za aktivno učešće u donošenju i uticaju na odluke).

U Crnoj Gori, generalno učešćem građana/ki, uključujući i mladih, u kreiranju javnih politika bavi se Ministarstvo javne uprave. Nacionalni akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Crnoj Gori za 2023–2024. postavlja operativni cilj: „Bolje informisanje i edukacija javnosti o mogućnostima učešća u kreiranju javnih politika” (OC3), i dodatno želi „podstaći učešće mladih u sprovođenju zelenih politika” (OC4). Takođe, u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja do 2030. predviđa se mjera 2.1.7: „Podržati artikulaciju interesa građana kroz djelovanje nevladinih organizacija i neformalnih grupa”, te više aktivnosti koje targetiraju mlade i njihovo učešće u procesima donošenja javnih politika na državnom i lokalnom nivou. Dodatno, učešćem posebno marginalizovanih grupa građana i građanki bavi se i Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, i to kroz Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti 2021-2025, te Strategiju za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. i Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. Ipak, obrazovni program u nadležnosti Ministarstva prosvjete ne odgovara adekvatno na iskazane strateške pravce. Naime, razvoj participativne kulture u školama kroz programe građanskog

obrazovanja sveden je na izborni predmet i to tek u srednjoj školi, što je, po uporednim procjenama, prekasno i premalo da bi se razvila kultura učešća i aktivizma.

Učešće mladih prvobitno se ogleda kroz **udruživanje u omladinske organizacije**, koje su ključni akteri u kreiranju, sprovođenju, nadgledanju i evaluaciji omladinskih politika. Omladinske organizacije, kao specifičan način organizovanja mladih, nijesu prepoznate crnogorskim zakonodavstvom, što umnogome ograničava omladinsko udruživanje jer ih ne izdvaja i ne definiše kao poseban model formalnog organizovanja mladih. Tačnih podataka o broju omladinskih organizacija nema, jer takvu evidenciju ne vodi nadležni organ za registraciju nevladinih organizacija, niti bilo koji drugi organ. Uopšteno gledano, može se cijeniti da omladinske organizacije nijesu prepoznate u zadovoljavajućoj mjeri, teško ostvaruju održivost i autonomiju, rjeđe dobijaju finansijsku i drugu podršku za inicijative, i teže se povezuju s organizacijama iz drugih društvenih oblasti. Ipak, tokom važenja prethodne Strategije, ostvareni su određeni pomaci u ovoj oblasti, pa je tokom 2020. osnovana Mreža za mlade Crne Gore, koja je trenutno prepoznata kao jedini reprezentativni krovni savez organizacija mladih (RKSOM), organizacija koje rade s mladima i za mlade, te saveza i unija mladih iz Crne Gore. Ipak, postoji prostor za strukturnu podršku za funkcionisanje i obavljanje osnovne svrhe Mreže za mlade, odnosno njeno dalje prepoznavanje kao krovne organizacije i kao ključnog partnera državnoj upravi i spona s mladima.⁷³ S druge strane, postoji i značajan broj neformalnih grupa mladih i inicijativa mladih koje se posmatraju kao aktivni činioci

73 Izvještaj sa konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3. 5. 2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

omladinskog sektora. Podrška, kako tehnička, tako programska i finansijska, za njih skoro u potpunosti izostaje, osim kroz *ad-hoc* programe određenih nevladinih organizacija i fondacija.

Korisno bi bilo da imamo i neki digitalni vid učešća. Ali, ako će stvarno neko da čuje to, i ako će neko da djeluje po tome što mi digitalno odlučimo. Ako nema prave reakcije, onda neka i ne prave tako nešto.

Učesnica fokus grupe

Istraživanje⁷⁴ pokazuje da je samo 12,9% mladih nekada organizovalo nešto za druge (mlade) i dominantno adolescenti/kinje su najaktivniji/e, kao članovi/ice omladinskih klubova i organizacija (17,1% mladih 15-17 godina je dio neke organizacije). Takođe, vrlo je važan nalaz istog istraživanja koji govori da nakon što završe srednju školu mladi naglo prestaju da budu aktivni. Naime, trenutno je samo 8,4% mladih 18-24 godine član/ica omladinskog kluba ili organizacije, dok je to samo 5,1% starosne grupe 25-30 godina. Nagli pad aktivizma vidi se i u procentu onih koji su bili uključeni ali više nijesu, kojih je jedna četvrtina u ovim uzrasnim grupama. Gotovo polovina mladih kaže da je u potpunosti ili uglavnom zainteresovana da **učestvuje u odlučivanjima o društvenim pitanjima**. Međutim, uglavnom ne prepoznaju da neko njihovo mišljenje i iskustva uzima u razmatranja i često se osjećaju obeshrabreni od učešća na lokalnom i nacionalnom nivou, naročito kroz tradicionalne modele učešća građana/ki u društvenom životu. Mladi često nijesu uključeni u razvoj različitih sektorskih strategija, kao ni u važnije političke procese - poput EU integracija, iako brojčano čine značajno veliku grupu stanovništva. Mladi

74 DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih

75 Ibid

76 Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, <https://bit.ly/3CHzsNu>

izražavaju veoma **nizak nivo povjerenja u institucije** sistema – najviše povjerenja imaju u vjerske organizacije (22,6%). Državne institucije u koje mladi imaju donekle povjerenja su one u oblasti obrazovanja i zdravstva (obrazovanje sa 16,4% i zdravstveni sistem sa 12,5%), dok su Vlada, Skupština, sudstvo i tužilaštvo na dnu ljestvice, sa svega 1% ili manje. Odgovori su dodatno disagregirani po generacijama, i samo je u najmlađoj generaciji, među adolescentima/kinjama, najviše povjerenje u sistem obrazovanja. U drugim kategorijama vjerske organizacije su institucija koja bilježi ubjedljivo najveće stepene povjerenja mladih.⁷⁵

Mladi su potpuno pasivni. Ja mislim da nas je ova politička situacija toliko „ubila” da niko nema želju da se bori za nešto.

Učesnik fokus grupe

Istraživanje⁷⁶ pokazuje da institucije uglavnom doživljavaju mlade ljude kao pasivne, nezainteresovane za aktivnosti organizovane za njih, nespremlne da se uključe. S druge strane, mladi navode da nemaju dovoljno informacija o mogućnostima da učestvuju u aktivnostima i procesima donošenja odluka. Takođe, nemaju mogućnost da se uključe u osmišljavanje kulturnih i drugih aktivnosti i programa koje se za njih organizuju pa su isti uglavnom neprilagođeni njihovim potrebama ili interesovanjima. Takođe, interesantno je da je podrška koju dobijaju i prepoznaju ona pružena uglavnom od strane pojedinaca, a ne institucija.

Tek jedna od četiri mlade osobe je generalno zadovoljna stanjem demokratije, a svaka šesta mlada osoba je veoma nezadovoljna. Nešto više od pola mladih smatra da je stanje demokratije tokom pandemije oslabilo. Gotovo

dvije trećine mladih nije zainteresovano za politiku uopšte, bez obzira na faktore kao što su pol, društveni kapital porodice (obrazovanost roditelja), obrazovni nivo mladosti i godine. Tek polovina mladih redovno glasa, i uglavnom imaju pesimističnu sliku o društvu u kojem žive i o svojim vršnjacima/kinjama, koje opisuju kao nezainteresovane i nedovoljno motivisane, ali to smatraju „greškom“ cijele sredine i posljedicom malog broja prilika koje se otvaraju za mlade.

⁷⁷ Mladi u Crnoj Gori (16-28 godina) manje su uključeni u politiku od svojih starijih sugrađana/ki (55+ godina starosti). Rjeđe od starije populacije prate političke afere (28,6% naspram 53,0%) i razumiju najvažnija politička pitanja u društvu (41,6% prema 60,0%).⁷⁸ Samo 8,4% ispitanika/ca smatra da se nacionalne politike adekvatno bave pitanjima od interesa za mlade. Da u Crnoj Gori nema političara kojima vjeruju tvrdi 57,1%, dok 48,6% mladih smatra

da im se političari ne obraćaju.⁷⁹ U jednoj od studija o mladima u Crnoj Gori, dio sagovornica sa fokus grupa naglašava da su primijetile određene promjene u društvu, te da se sve više mladih ljudi, uključujući i mlade žene, aktivira. Sagovornice napominju da žene često djeluju iz „sjenke“ kako kažu, odnosno da se ne eksponiraju toliko javno, ali da doprinose određenim promjenama, posebno kroz NVO sektor. Dalje, navode da je mladim ženama potrebno dati više prostora u partijama, da im se omogući da se više eksponiraju i da osjete da se njihov glas čuje, te da su i one same dio procesa. Takođe, objašnjavaju i da bi to potencijalno motivisalo druge mlade žene da se aktiviraju vođene primjerom uspješnih žena na javnoj sceni.⁸⁰ Očekivano, žene su češće među onima koji vjeruju da bi fokus trebalo da bude poboljšanje položaja žena u društvu.⁸¹

Sa radionice Radne grupe za izradu Strategije za mlade – sesija posvećena razgovoru Radne grupe s mladima, septembar 2022. godine

⁷⁷ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>

⁷⁸ Istraživanje o stavovima mladih prema politici u Crnoj Gori i percepcijama politike, Vestminsterska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3CCOC5J>

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Vestminsterska fondacija za demokratiju i DeFacto Consultancy (2021), Ženski politički aktivizam u Crnoj Gori: Istraživanje javnog mnjenja, podacima pristupljeno 29. 5. 2023. na linku <https://www.wfd.org/sites/default/files/2022-02/WFD-brosura-mne.pdf>.

⁸¹ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>, str. 42.

Znate ono gdje piše da svaka izborna lista treba da ima 30% žena. E tako treba uvesti i za mlade. Ili makar da mora da ih ima 20% na listama, minimum.

Učesnica fokus grupe

Na lokalnom nivou, mladi u većini opština nijesu upoznati sa zakonodavnim i strateškim okvirom koji se odnosi prvenstveno na njih, niti poznaju mehanizme koji su im na raspolaganju za **učesće u donošenju odluka**. Iskustvo mladih s učesćem u takvim aktivnostima uglavnom je negativno, odnosno uključenost je formalna i obično ne rezultira usvajanjem predloga mladih. Takođe, identifikovana je nedovoljna informisanost i donekle nezainteresovanost mladih za učesće.⁸² Iako je 49,7% mladih zainteresovano da se uključi u odlučivanje o društvenim pitanjima, njih 50,3% nije zainteresovano. Mladi u Crnoj Gori svoj aktivizam najviše iskazuju kroz potpisivanje peticija (29,7%) ili učestvovanje u mirnim protestima (25,3%).⁸³ Manjak građanske i medijske pismenosti među mladima negativno utiče na ostvarivanje građanskih i socijalnih prava u punom kapacitetu. Pojam „prava mladih“ skoro da nije ni razvijen u Crnoj Gori, iako na evropskom nivou postoji snažan pokret koji zagovara prepoznavanje specifičnosti prava mladih ljudi. Neostvarivanje prava takođe utiče i na percepciju o važnosti demokratije. Mladi preporučuju digitalizovanje učesća u politički život, za šta vjeruju da bi ih motivisalo na dodatnu participaciju. Ipak, primjećuju da je potrebno da digitalno učesće bude uvaženo i prepoznato, a da se ne svodi samo na aktivnost na društvenim mrežama, već da ima konkretne

posljedice u političkom životu. Zabrinjavajuće je da u Crnoj Gori čak polovina mladih smatra da je veoma dobro ili dobro imati vojnu vlast u državi, a više od trećine njih smatra da je veoma dobro ili dobro imati moćnog vođu koji ne mora da se bavi parlamentom i izborima - što jasno ukazuje da skoro jedna trećina mladih ima autoritarne tendencije. Ta dva stava pokazuju, s jedne strane, jasne autoritarne tendencije, a s druge nedovoljnu informisanost o ovakvim vidovima vladavine ili o životu u zemljama koje imaju ovakav politički sistem. Da je nedostatak informacija i obrazovanja vjerovatniji dominantni uzrok ovakvih stavova, potvrđuje i to što se čak 70,3% ispitanika/ca donekle ili u potpunosti slaže da je demokratija bolja od svih drugih oblika upravljanja, što jasno ukazuje da skoro jedna trećina mladih ima autoritarne tendencije. Gotovo 70% mladih, pak, vjeruje da je veoma dobro ili dobro imati demokratiju kao politički sistem. Indeks demokratske političke kulture mladih u Crnoj Gori pokazuje da su mladi sa tendencijama ka demokraciji u većini, ali važno je primijetiti da je čak svaki/a četvrti/a ispitanik/ca, odnosno svaka četvrta mlada osoba u Crnoj Gori, sudeći po ovom indeksu, autokrata/kinja. I ovaj podatak pokazuje potrebu za dodatnim obrazovanjem i usvajanjem demokratskih vrijednosti. Sistem obrazovanja je neizostavni stub u procesu demokratske emancipacije mladih. Predmeti koji bi mogli da budu veoma korisni u tom procesu nailaze na odobravanje među ispitanicima/ama, i veliki je broj mladih koji smatraju da su Građansko obrazovanje i Medijska pismenost potrebni predmeti u školama.⁸⁴

Mladi volontiraju u malom broju, sporadično, što utiče na nedovoljno razvijene vrijednosti poput empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro. Nacionalna legislativa

82 Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

83 Ibid

84 Istraživanje o stavovima mladih prema politici u Crnoj Gori i percpcijama politike, Vestminsterska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5. 10. 2022. na linku <https://bit.ly/3CCOC5J>

nepovoljno utiče na afirmaciju volonterizma među mladima. Ona prepoznaje volonterizam u vidu besplatnog rada, a ne kao mogućnost doprinosa razvoju društva, i nameće finansijske obaveze organizatorima volonterskog rada. Trenutna zakonska rješenja u ovoj oblasti direktno obeshrabuju mnoge aktere u omladinskom sektoru da organizuju akcije i projekte volontiranja, okupljaju volontere/ke, doprinose razvoju zajednica kroz volonterski angažman i sl., što u konačnom negativno utiče i na razvoj vrijednosnog sistema među mladima. Najnovija statistika ukazuje da samo 3,9% mladih trenutno volontira, dok 68% mladih nikad nije volontiralo.⁸⁵ Imajući u vidu globalne trendove, koji takođe utiču i na Crnu Goru, iako mali broj njih, sve više mladih se uključuje u takozvane alternativne oblike učešća, koji, između ostalih, uključuju volontiranje u zajednici, onlajn aktivizam ili omladinske društvene pokrete, kao što je pokret klimatskog aktivizma. Relativno ograničene mogućnosti za volontiranje mladima u Crnoj Gori i iz Crne Gore jedan su od uzroka ove pojave. S velikom zabrinutošću, ipak, treba uzeti u obzir činjenicu da značajan broj mladih dijeli pesimističku

sliku o društvu i ne prepoznaje načine za promjene. Dodatno, mladi su skoro krajnje nezainteresovani za politička dešavanja u EU i tek svaka deveta mlada osoba ima potpuno povjerenje, dok svaka četvrta ima potpuno nepovjerenje u Evropsku uniju⁸⁶.

Kao posljedica, mladi su obeshrabreni od učešća i doprinosa razvoju društva, usljed manjka podrške relevantnih institucija.

Inicijative mladih nijesu dovoljno ohrabrene i podržane, pa se i rijetko pojavljuju. Dodatno, stavovi mladih nijesu vidljivi niti prepoznati u raznim domenima javnih politika gdje bi bilo važno da budu zastupljeni i konsultovani. Manji broj njih je uključen u politiku, kao i u pretpristupne pregovore o članstvu Crne Gore u Evropskoj uniji. Nedovoljno poznaju građanska prava i nemaju razvijene kapacitete za učešće u demokratskom životu. Ipak, različiti programi razvoja leaderskih vještina, koji su sprovedeni prethodnih godina, pokazali su se kao dobri modeli prakse i podrške razvoju leaderskih vještina i digitalnih kompetencija mladih koje im omogućavaju da budu uključeni u živote svojih zajednica.

85 DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih

86 DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih

Ključni problemi, uzroci i mjere u oblasti unapređenja učešća mladih

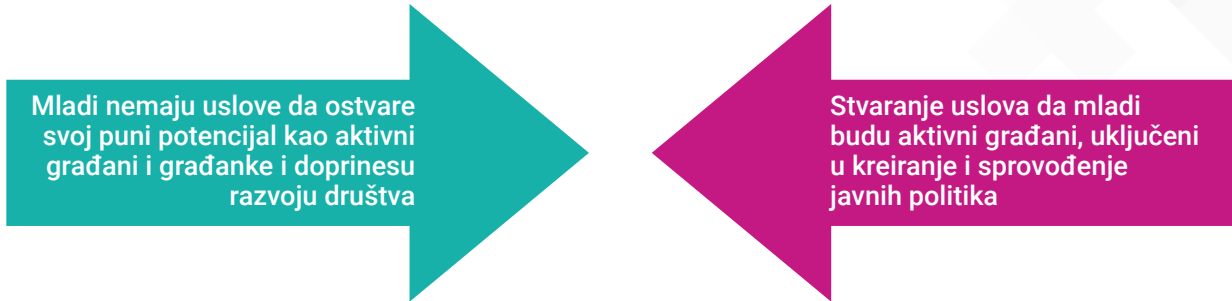
Kao ključni problem u ovoj oblasti prepoznato je to da **mladi nemaju uslove da ostvare svoj puni potencijal kao aktivni građani i aktivne građanke i doprinesu razvoju društva.**

Kao **UZROCI I POSLJEDICE** ovog problema prepoznati su:

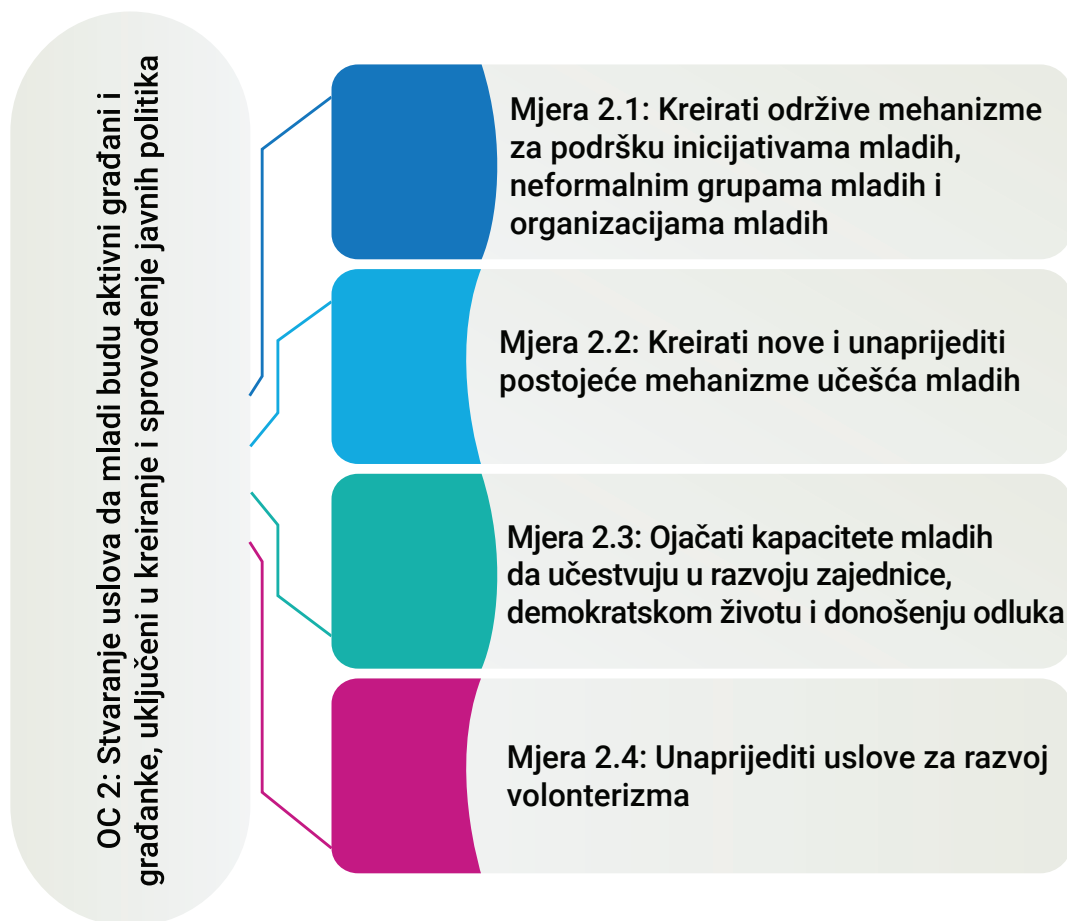
UZROCI	POSLJEDICE
<p>Nedostaje konkretna podrška inicijativama mladih, posebno neformalnim grupama mladih.</p> <p>Omladinsko organizovanje nije prepoznato niti podržano.</p> <p>Omladinske organizacije nijesu prepoznate u zadovoljavajućoj mjeri, uključujući kroz važeći Zakon o mladima, ne postoji evidencija o ovim organizacijama, teško ostvaruju održivost i autonomiju, rjeđe dobijaju finansijsku i drugu podršku za inicijative, i teže se povezuju s organizacijama iz drugih društvenih oblasti.</p>	<p>Mladi imaju pesimističku sliku o društvu u kojem žive.</p> <p>Tek 24% mladih je zadovoljno stanjem demokratije.</p> <p>Mladi se slabo odlučuju za udruživanje u omladinske organizacije.</p>
<p>Mehanizmi učešća mladih nijesu dovoljno afirmisani.</p> <p>Mladi nijesu dovoljno upoznati s dostupnim mehanizmima učešća.</p> <p>Mladi nijesu dovoljno uključeni u procese donošenja odluka, razvoj različitih sektorskih strategija, kao ni u važnije političke procese.</p> <p>Mehanizmi participacije nijesu dovoljno prilagođeni mladima, uključujući korištenje digitalnih tehnologija.</p> <p>Programi za mlade kreiraju se bez njihovog učešća - mladi nijesu uključeni u dizajn aktivnosti koje su njima namijenjene.</p>	<p>Mladi uglavnom ne prepoznaju da se njihovo mišljenje i iskustva uzimaju u razmatranje, i često se osjećaju obeshrabreni da učestvuju na lokalnom i nacionalnom nivou, naročito kroz tradicionalne modele učešća građana/ki u društvenom životu.</p> <p>Stavovi mladih nijesu vidljivi niti prepoznati u raznim domenima javnih politika gdje bi bilo važno da budu zastupljeni i konsultovani.</p> <p>Manji broj njih je uključen u politiku, kao i u pretpristupne pregovore o članstvu Crne Gore u EU.</p> <p>Mladi su obeshrabreni da učestvuju i doprinose razvoju društva.</p> <p>Mladi nijesu zainteresovani za aktivnosti i programe koji nijesu po njihovoj mjeri.</p> <p>Povjerenje mladih u institucije sistema je na veoma niskom nivou.</p>
<p>Aktivizam mladih je na niskom nivou, a nakon srednje škole aktivizam mladih značajno opada.</p> <p>Ne postoji kontinuirana i koherentna podrška jačanju kapaciteta mladih za učešće u demokratskom životu: demokratska politička kultura, poznavanje građanskih prava i političkog sistema, digitalna i medijska pismenost.</p> <p>Participacija se dovoljno ne podržava i ne promovise kroz obrazovni sistem.</p> <p>Mladim ženama je potrebno više podrške i prostora za učešće.</p>	<p>Kapaciteti mladih za učešće u demokratskom životu nijesu dovoljno razvijeni.</p> <p>Jedan dio mladih je autoritarnih stavova, a njih polovina nijesu motivisani da učestvuju u razvoju društva.</p>
<p>Ograničene su mogućnosti za volontiranje i prepoznavanje volontiranja mladih.</p> <p>Nedovoljno razvijen sistem za jačanje vrijednosti poput empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro.</p> <p>Nacionalna legislativa nepovoljno utiče na afirmaciju volonterizma među mladima.</p>	<p>Mladi volontiraju u malom broju.</p> <p>Nedovoljno razvijene vrijednosti poput empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro.</p> <p>Trenutna zakonska rješenja u ovoj oblasti obeshrabruju aktere u omladinskom sektoru da organizuju akcije i projekte volontiranja.</p>

Na ključni problem prepoznat u ovoj oblasti odgovara se operativnim ciljem 2:

OC2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika

Kako bi se realizovao ovaj operativni cilj, na osnovu identifikovanih uzroka problema, definisane su sledeće mjere:

MJERA 2.1: Kreirati održive mehanizme za podršku inicijativama mladih, neformalnim grupama i organizacijama mladih

Opis mjere: Kako bi se obezbijedila kvalitetna i kontinuirana podrška mladima da se organizuju i aktivno učestvuju u svim društvenim procesima, potrebno je kreirati održive mehanizme za podršku inicijativama mladih, neformalnim grupama i organizacijama mladih. Potrebno je, prije svega, novim zakonskim rješenjima i drugim mehanizmima regulisati unapređenje položaja, evidenciju, finansiranje i održivost omladinskih organizacija i podršku omladinskim inicijativama i neformalnim grupama mladih. U skladu s tim, potrebno je uspostaviti redovnu godišnju institucionalnu podršku reprezentativnom krovnom savezu organizacija mladih, kao socijalnog partnera koji predstavlja glas mladih i sprovodi aktivnosti koje doprinose poboljšanju položaja mladih i razvoju omladinske politike u Crnoj Gori.

Imajući u vidu specifičnost omladinskog organizovanja i njegov uglavnom volonterski i kratkotrajniji karakter u odnosu na druge oblike građanskog organizovanja, poput nevladinih organizacija, potrebno je omogućiti omladinskim organizacijama prilike za umrežavanje i izgradnju kapaciteta, prije svega za upravljanje organizacijom, projektima, te za prikupljanje sredstava. Posebno treba dati podršku aktivističkim inicijativama mladih žena, ali i neformalnim udruženjima koja se bave promocijom rodne ravnopravnosti, te afirmacijom žena u oblastima u kojima nijesu dovoljno zastupljene (poput STEM-a). Dodatno, neophodno je sačinjavanje analize i procjene potreba za osnivanjem omladinskog fonda radi obezbjeđivanja institucionalnih, programskih i projektnih grantova omladinskim organizacijama, te za podršku neformalnim grupama mladih i inicijativama mladih, vodeći računa o rodno odgovornoj raspodjeli sredstava, u cilju pravedne alokacije resursa

kako bi se odgovorilo na potrebe i inicijative i mladih muškaraca i mladih žena.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih

Partneri: Ministarstvo finansija, Ministarstvo evropskih poslova, jedinice lokalne samouprave, NVO

MJERA 2.2: Kreirati nove i unaprijediti postojeće mehanizme učešća mladih, s posebnim fokusom na podsticanje učešća mladih žena i marginalizovanih grupa

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo učešće mladih u životu društva na način da su njihovi stavovi, potrebe i ideje prepoznati i uvaženi u procesima planiranja i sprovođenja različitih javnih politika, potrebno je kreirati nove i unaprijediti postojeće mehanizme učešća. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, uspostavljanje i redovno sprovođenje dijaloga s mladima (EU mehanizam) na sve teme javnih politika koje ih se tiču, te pripremiti sumiranu verziju Strategije za mlade koja je različitim grupama mladih razumljiva i upotrebljiva za aktiviranje i učešće. Preduslov učešću mladih je obezbjeđivanje adekvatne pristupačnosti objektima i servisima, svim mladima, naročito onima iz marginalizovanih grupa, te povećanje broja inkluzivnih prilika za mlade koje podstiču učešće, jednak pristup prilikama za sve, naročito za mlade iz marginalizovanih grupa (npr. mladi s invaliditetom, mladi/e Romi/kinje i Egipćani/ke, mladi iz ruralnih područja, mladi pogođeni siromaštvom, mladi bez roditeljskog staranja, mladi LGBTIQ+, mladi samohrani roditelji, NEET i dr.). Takođe, za uključivanje mladih od izuzetne je važnosti približiti im informacije, mogućnosti za učešće, pružiti im podršku i na adekvatan način promovisati javne pozive za konsultacije i dijalog s mladima pri izradi sektorskih politika na centralnom nivou i lokalnim nivoima. Potrebno je obezbijediti i povećanje učešća mladih žena u procesima odlučivanja i kreiranju politika, uzimajući u

obzir da su manje zastupljene na mjestima odlučivanja. Zato je potrebno razviti standarde za dijalog sa mladima, odnosno za konsultacije s mladima pri izradi sektorskih politika i analiza, te kreirati smjernice za javne službenike/ce zadužene za kreiranje strateških dokumenata i kontakt osobe za mlade na državnom i lokalnom nivou – na teme: informisanje i komunikacija s mladima, učešće mladih u izradi javnih politika, donošenju odluka, podrška inicijativama mladih i dizajn programa i servisa po mjeri mladih (tzv. *youth mainstreaming*).

Za adekvatnu realizaciju ove mjere neophodno je sprovođenje programa obuke za korišćenje dostupnih (i digitalnih) mehanizama za učešće mladih, te jačanje kapaciteta službenika/ca za primjenu prethodno razvijenih standarda za dijalog s mladima, te smjernica za javne službenike/ce u domenu omladinske politike i rada s mladima.

U skladu s pozitivnim evropskim praksama učešća mladih na lokalnom, državnom i evropskom nivou, neophodno je pružiti podršku mladima da aktivno učestvuju i iniciraju njima važne procese, te da aktivno učestvuju u evropskim integracijama Crne Gore i svim demokratskim procesima. U skladu s izraženim inicijativama mladih, potrebno je obezbijediti im podršku da u saradnji sa civilnim sektorom i lokalnim samoupravama učestvuju i u evropskim inicijativama za mlade.

U skladu s procjenama i identifikovanim potrebama, nakon realizacije aktivnosti u okviru ove mjere potrebno je sačinjavanje analize upotrebe postojećih (i digitalnih) mehanizama za učešće mladih i procjena potrebe kreiranja novih.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih

Partneri: Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo evropskih poslova, Vlada Crne Gore, jedinice lokalne samouprave, NVO

MJERA 2.3: Ojačati kapacitete mladih da učestvuju u razvoju zajednice, demokratskom životu i donošenju odluka

Opis mjere: Kako bi se razvijala kultura učešća i aktivizma kod mladih, te kako bi mladi poznavali svoja građanska prava i bili zadovoljni slikom društva u kojem žive i svojim vršnjacima/kinjama, potrebno je ojačati kapacitete mladih da učestvuju u razvoju zajednice, demokratskom životu i donošenju odluka. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, promovisati vrijednosti učešća, promovisati pozitivne primjere i podsticati učešće mladih tokom školovanja i u saradnji s učeničkim i studentskim organizacijama.

Neophodno je sistemski raditi na razvoju kulture učešća, prije svega kroz uvođenje građanskog obrazovanja na svim nivoima formalnog obrazovanja. Sistemski pristup podrazumijeva i podizanje nivoa informisanja o socijalnim pravima i rad na razvoju građanske, medijske i političke pismenosti, te razvoju kritičkog razmišljanja i slobode govora među mladima. Neophodno je jačati znanja mladih u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, posebno uvažavajući nalaze istraživanja koja pokazuju da su mladi konzervativniji od starijih generacija kada je u pitanju rodna ravnopravnost. Takođe, u omladinskim servisima (mjere 1.2 i 1.3) potrebno je razviti i kontinuirano sprovoditi programe građanskog obrazovanja i jačanja kapaciteta za e-participaciju. Neophodno je obezbijediti adekvatnu podršku programima jačanja (digitalnih) kompetencija za učešće i aktivizam mladih, posebno iz marginalizovanih grupa i to kroz podršku projektima i u saradnji sa NVO (dio aktivnosti 1.5.2.3).

Jačanje kapaciteta počinje obezbjeđivanjem relevantnih informacija, pa je potrebno mlade informisati o mogućnostima i osnažiti ih za učešće na različitim nivoima: npr. u tijelima u evropskim institucijama gdje mogu

zastupati glas mladih (npr. u Savjetu Evrope omladinski/e delegati/kinje u kongresu lokalnih i regionalnih vlasti, ili predstavnici/e mladih u Savjetodavnom tijelu za mlade (*Advisory Council for Youth*). Pored informacija, mladima je potrebno i iskustvo učešća, a to je potrebno osigurati u porodici, institucijama sistema (npr. državni parlament, savjet mladih), te na lokalnom nivou (npr. Institut slobodne stolice u skupštini opštine - „Dan kada mladi preuzimaju”), kao i na državnom nivou, gdje je potrebno povećati obuhvat adolescenata/kinja programom demokratskih radionica i obuhvat mladih redovnom aktivnošću Omladinskog parlamenta (Skupština Crne Gore).

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete

Partneri: Skupština Crne Gore, Ministarstvo vanjskih poslova, jedinice lokalne samouprave, NVO

MJERA 2.4: Unaprijediti uslove za razvoj volonterizma

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo da mladi razvijaju vrijednosti empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro, potrebno je unaprijediti uslove za razvoj volonterizma, odnosno podstaći i podržati mlade da volontiraju u velikom broju. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, unapređenje zakonskog rješenja o volontiranju, odnosno ubrzanje procesa rješavanja izazova u zakonskim okvirima koji se tiču volontiranja i afirmisanje volontiranja među mladima.

Razvoj kulture volonterizma potrebno je započeti još u adolescentskom dobu, pa je potrebno uvođenje programa volontiranja u srednje škole i na fakultete, kao dijela programa obrazovanja. Neophodno je pružiti adekvatnu podršku inicijativama mladih za sprovođenje volonterskih akcija u lokalnim zajednicama (dio aktivnosti 1.5.2.3). Razvoj kulture

volonterizma podrazumijeva i organizovanje, mladima prilagođenih, informativnih kampanja o prilikama za volontiranje u Crnoj Gori i inostranstvu, kao i promovisanje prilika za volontiranje, razmjene i druge EU programe prilike za mlade u saradnji Erasmus+ kancelarije i kontakt tačke za Crnu Goru. Takođe, moguće je, u skladu s analizom i identifikovanim potrebama, podsticati volontiranje mladih kreiranjem seta povlastica za registrovane volontere/ke.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

Očekivani rezultati i indikatori učinka

Očekivani efekti, odnosno **rezultati** realizacije navedenih mjera su:

- (1) Mladi ljudi, kao i omladinske organizacije i neformalne grupe mladih, aktivno učestvuju u svim društvenim procesima, podstaknuti su i podržani u tim naporima od strane institucija.
- (2) Stavovi, potrebe i ideje mladih su prepoznati, i isti informišu planiranje i sprovođenje različitih javnih politika.
- (3) Mladi imaju optimističnu sliku o društvu u kojem žive i svojim vršnjacima/kinjama. Veliki broj njih je zadovoljan stanjem demokratije i aktivno ostvaruju svoja građanska i politička prava. Mladi su aktivno uključeni u evropske integracije Crne Gore.
- (4) Digitalna i medijska pismenost mladih je na visokom nivou, poznaju svoja građanska prava i imaju razvijene kapacitete za učešće u demokratskom životu.
- (5) Mladi volontiraju u velikom broju i većina njih ima razvijene vrijednosti empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro, kao i stečene i razvijene kompetencije.

U tabeli su predstavljeni indikatori učinka za operativni cilj 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika

Indikator učinka	Početna vrijednost za 2023. godinu	Srednja vrijednost za 2025. godinu	Ciljna vrijednost za 2027. godinu
<p>Procenat mladih djevojaka i muškaraca (različitih starosnih grupa) koji/e aktivno učestvuju u radu omladinskih klubova i organizacija</p> <p>Izvor podatka: „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”</p>	<p>17,1% mladih 15-17 godina član/ica je omladinskog kluba ili organizacija</p> <p>(19,8% mladića / 13,2% djevojaka)</p>	<p>18% mladih 15-17 godina član/ica je omladinskog kluba ili organizacija</p> <p>Minimum 15% mladih djevojaka 15-17 godina su članice omladinskog kluba ili organizacije)</p>	<p>20% mladih 15-17 godina član/ica je omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>20% mladića i 20% djevojaka 15-17 godina su članovi/ce omladinskih klubova ili organizacija</p>
	<p>8,4% mladih 18-24 godine član/ica je omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>(8,1% mladića / 8,7% djevojaka)</p>	<p>11% mladih 18-24 godine član/ica je omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>11% mladića i 11% djevojaka 18-24. godine članovi/ice su omladinskih klubova ili organizacija</p>	<p>15% mladih 18-24 godine član/ica je omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>15% mladića i 15% djevojaka 18-24 godine članovi/ice su omladinskog kluba ili organizacija</p>
	<p>5,1% starosne grupe od 25 do 30 godine su član/ica omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>(6,1% mladića / 4,1% djevojaka)</p>	<p>8% starosne grupe od 25 do 30 godine su član/ica omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>9% mladića i 7% djevojaka od 25 do 30 godina su članovi/ice omladinskih klubova ili organizacija</p>	<p>10% starosne grupe od 25 do 30 godine su član/ica omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>10% mladića i 10% djevojaka od 25 do 30 godina su članovi omladinskih klubova ili organizacija</p>
<p>Procenat mladih djevojaka i mladih muškaraca u Crnoj Gori koji/e aktivno volontiraju</p> <p>Izvor podatka: „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”</p>	<p>3,9% mladih trenutno volontira, dok 68% mladih nikad nije volontiralo (2022)</p> <p>(4,1% mladića / 3,9% djevojaka)</p>	<p>10% povećanje u odnosu na postojeći podatak</p>	<p>20% povećanje u odnosu na postojeći podatak</p>